

Kuidas tuli kirjatarkus?

* Kavastu kool 1843—1968 *

Kas endised kooliõpilased teavad, millal ja kuidas tulid kirjatarkus ja kool Kavastu maile? Vastust väga vähe. Minu kätte on saanud mõningad andmed Kavastu kooli alguse kohta.

Vaimuteravuse ja hea rahvatarkuse tundmisega mehi

hinnati vanasti külas, meeleldi kuulati nende jutte õhtutel nii talu-
tares kui ka kõrtsitoas.

Võimu pealesurutud hingeharimise koht oli kirik, kus aidati samal ajal maarahvast vaimselt harida. Haljala kiriku juures on tegutsenud nn. köstri kool, kus köstri juhendamisel õpetati ainult lugemist. Kihelkonnakeskusest kaugemal saadi kirjatarkust mõne juhuslikult lugeda oskava külaelaniku abiga leenurga juurde seatud peerutule valgel. Ainus raamat oli taludes sageli piibel. Sügiseti viidi lapsi kiriku juurde „katsumisele“ ja kontrolliti nende lugemisostkust. 1755. a. andmete kohaselt käinud kirikuõpetajad lapsi ka kodus visiteerimas ja igalt leerilapselt hakati nõudma lugemisostkust. Nii tuli leer 4—5-nädalane — pikem aeg lugemist õppida.

Kavastusse kooli asutamise mõte ja kooli avamine on seotud 1764. a. Kavastu mõisale kuuluva Salguse talus asuvasse kangrutöö-kotta tulnud ja seal Webermanni perekonnanime saanud suguvõsaga.

Webermannid töid Kavastusse

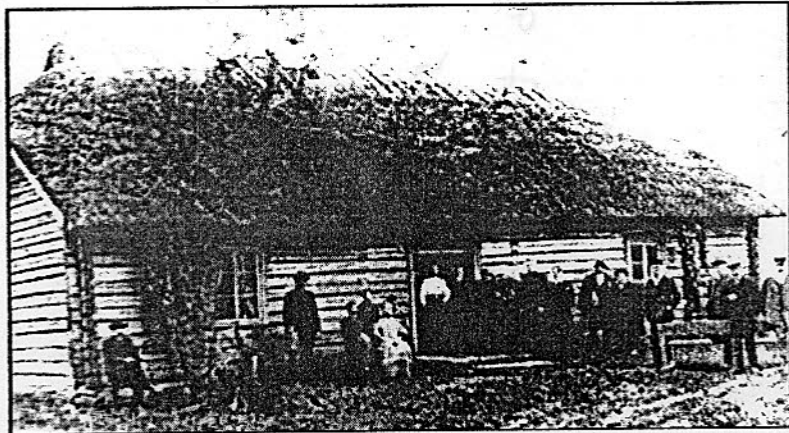
hernhuutliku talurahvaliidumise.

See kandis väliselt religioosset ilmet. Oma mõtteid väljendati jutluse vormis. Mõisnik lootis sellest alandliku meele kasvamisest talupoegade seas ja laskis 1773. a. ehitada Salgusele uue eluhoone, kus olid ka palvetundide jaoks ruumid.

Hernhuutlik tegevus süvendas kirjatundmist ning lauluostkust. Nii kestis see 1845. aastani, mil Salguse ruumid jäid kitsaks ja palvemaja ehitati Haljalasse. Haljala kirikuarhiivis hoitud dokumentide järgi oli sealses kihelkonnas 1843. a. neli kooli: Eskul, Võles, Kavastus ja Idaveres. Kihelkonna esimese kooli asutas 1840. a. Eskule Sagadi mõisnik parun von Fock. Samal ajal oli Kavastu mõis Fockide omand. Nagu Fock Sagadisse, nii asutas parun Maydell Kavastusse eestikeelse kooli, mille olemasolu on 1843. a. nimetatud. Koolis õppisid mõisa teenistuses olnud eestlas-

te, kuid ka talurahva lapsed.

Omapärane oli õppetöö aastal, mil mõisas seisis koolmeistrina kirjas Kullipõllu talu peremees Joosep Edelmann, hiljem kauaaegne Kõldu külakarjane. Ta ei osanud lugeda ega kirjutada. Joosep Edelmann olnud suur rahvameditsiini ja vanavara tundja. Küllap ta kooliski jagas vanu tarkusi ja jutustas lugusid, mis arvatavasti kaalusid omal ajal rohkem, kui tavaline kirjatarkus.

Kavastu koolimaja 1905. aastast.

Edelmann olnud viis päeva nädalas mõisas kupjaabiline (kilter), kuuendal päeval pidanud kooli ja niiviisi pääsenud nekrutikohustusest.

Tegelik kooli- ja kirjatarkus

sai alguse 1851. aastal, mil Kavastu koolis õpetas kohaliku kangru poeg, Salguse talust pärit Gustav Webermann, sündinud 1823. aastal. Simuna kihelkonnakooli köstri Normanni juures õppis ta oreli-mängu ning töötas koolitöö kõrval kangruna. Gustav Webermann pidas kooli oma kodus Salguse talus ja Kavastu mõisa peretoas aastatel 1851—1853. Kavastust lahkumise järel oli ta õpetajaks Idaveres ja hiljem Võle koolis. Võles töötades oli ühtlasi organistik Haljala kirikus, sest eakas köster ei olnud võimeline mängima kiriku uuel oreli. 1850-ndatel aastatel oli mõisa noorprova toonud Saksamaalt koolmeistri, kes külarahvale saksa keelt pidi õpetama.

Vähepeal hakati ehitama avaramaid kooliruume. Mõis eraldas koolikrundi Kavastu—Kõldu tee äärde, kuhu

uus koolimaja ehitatigi.

Koolituba oli ristnurdadega palkehitis õlgkatuse ja ühe klassiruumiga. Kavastu uus koolimaja sai valmis 1860. aastal ja samal

aastal alustati seal ka õppetööd. Esimene õpetaja oli Abram Webermann, Gustav Webermanni noorim vend. Kavastusse jäi Abram Webermann tööle 1866. aastani ja edasi oli juhatajaks praeguses Annikvere põhikoolis.

Uues koolitoas alustati tööd kahe jaoga ühes klassiruumis. Kahel esimesel õppeaastal käisid koolis ainult poisid. Alates 1862. aastast võeti kooli ka tütarlapsi. Poisid

olid koolis nädala algul neli päeva, tüdrukud nädala lõpul kaks päeva. 1875. aastast hakkasid Kavastu koolis käima ka kolmanda jao lapsed, kes käisid koolis ainult ühel päeval nädalas — laupäeval.

Alates 1919. a. rakendati neljaklassiline koolikohustus. Linnupõllul (nagu koolikohta nimetati) asuvasse Kavastu koolimajja paigutati kaks jagu, ent kahele jaole üüriti Kõldu külast Tooma-Reinu talu kamber. Seal hakkas lapsi õpetama sama Kõldu küla Oru-Jaagu talu peremees Julius-Aleksander Rehberg. Järgmisel aastal oli kaks klassi paigutatud õpetaja koju Oru-Jaagu talusse.

1921. a. viidi Kavastu 4-klassiline algkool Linnupõllu koolimajast üle

endisesse Kavastu mõisa härrastemajja.

Seal eraldati koolile kaks klassiruumi, õpetajate tuba ja kaks õpetajate korterit, pidudeks kasutati aga muusika ja laulu seltsiga koos endist suurt mõisa saali.

1929. a. sügisel alustas Kavastus tööd 5-klassiline algkool. Samal aastal alustasin minagi, tollane Linda Webermann, oma kooliteed esimeses klassis.

1932. aastal lahkus töölt õpetaja J. A. Rehberg ja tema asemele tuli samal sügisel tööle noor Rakvere

õpetaja Senni matruuse lene Klaumann. 1933. a. lahkus Kavastu 6-kl. algkool taja kohalt Voldemar Rein samal sügisel tuli koolijuh tööle Bernhard Rosenbat nüüdne Pear Rootalu. Nüü kahel õpetajal töörohked mil ehitati oma aja kooli — ei olnud halb kool —, kuid vähe aastaid. Koolijuhataja Rakveresse ja Helene Klau Saage viis ära surm.

Pärast Teist maailmasõda tati kool Kavastu Mitteräi Keskkskooliks, kus töötati alg klassi ja kolme klassikomp 1947/48. õ.-a. töötas kool klassiga.

Seejärel algas pidev õpil henemine. Kuni sulgemisen algkool neljaklassilisena. I rajooni täitevkomitee otsust na külanõukogus asuva I Algkooli likvideerida 1. se rist 1968.

Pika tegutsemisaja vä Kavastu kool vastu võtnud sid noori, kellele on koolih jaganud üle kahekümne (Nagu paljudele kunagisti lastest, nii on ka minule k kool jäänud ainsaks h aluspõhjaks, millele ehit kogemuste pagas.

Laiemale avalikkusel tuntuks endised Kavastu õpilased: Julius-Alel Rehberg-Reepärg (1873 — Kavastu kooli õpetaja 1919—1932, taluperemeeti rahvaluule suurkoguj; Aleksander Webermann (1971) — filosoofiadokt töötas professorina Lääne Soome filoloogial alal Gö Ülikoolis, esines fennou kongressil Helsingis 1965 linnas 1970; Raimo Pullat loodoktor, töötanud EN Ajalooinstituudis sektori jana.

Nimetada võiks veel palju teisi lugupeetud kellele Kavastu kool s eluteele kätte näitas.

Kavastu esimene, 1961 valminud koolimaja Linn on alles ja osa kõrvalhoo muti. Koolitare juures veel õpetajate istutatud puid. Maja on ümber elumajaks.

Kavastu Algkooli v kooliruumid endises mõisa härrastemajas hä les 1971. a. juunis. Endis limaja trepile on pandt meenutuseks mälestuskiv

Linda Webermann — Kavastu Algkooli 1929. a. sügisest